

เชือกกันคลื่น: โครงการพัฒนาของภาครัฐกับวิถีชีวิตชุมชนบ้านบ่ออิฐ

Seawalls: A Government Development Project and Ban Bo-it Community's Way of Life

นิษฐนัญญ์ เทพสุข^{1*} และอุทัย ปริณญาสุทรินันท์²

Nittanun Thapsook^{1*} and Utai Parinyasutinun²

¹ นักศึกษาปริญญาตรี คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

¹ Bachelor's degree, Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

² ดร., คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

² Dr., Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University

* Corresponding author, E-mail: mhai.za.na152@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเชือกกันคลื่นซึ่งเป็นโครงการพัฒนาของภาครัฐกับวิถีชุมชนบ้านบ่ออิฐ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน จำนวน 5 คน และผู้ให้ข้อมูลรอง คือ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง จำนวน 1 คน และนักวิชาการ จำนวน 1 คน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ร่วมกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา พบว่า ในอดีตชุมชนบ้านบ่ออิฐมีทรัพยากรชายฝั่งและทะเลที่อุดมสมบูรณ์ ปัจจุบันทรัพยากรชายฝั่งและเสื่อมโทรมลงเนื่องจากโครงการพัฒนาจากภาครัฐคือเชือกกันคลื่น ทำให้หาดทรายที่ถูกกัดเซาะเข้ามาจนเหลือพื้นที่ชายหาดน้อยลงเรื่อย ๆ ชาวบ้านที่อยู่ชายฝั่งได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาการกัดเซาะต้องถอยร่นบ้านเรือน อีกทั้งการกัดเซาะชายฝั่งทวีความรุนแรงในพื้นที่ถัดไปขึ้นอย่างต่อเนื่องจึงต้องมีการสร้างเชือกกันคลื่นขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ผลจากการสร้างเชือกกันคลื่นทำให้ทัศนียภาพชายหาดไม่สวยงาม มีขยะหรือคราบน้ำมันสีดำบริเวณชายหาด และสัตว์ทะเลจำนวนมากลดน้อยลงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนเป็นอย่างมาก คนในชุมชนต้องปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะอาชีพที่เกิดขึ้นเป็นการนำภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้กับเชือกกันคลื่นคืออาชีพการทำกระชังเลี้ยงปลา การนำขยะที่ถูกพัดพามากับคลื่นเปลี่ยนเป็นเงิน ดังนั้นการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่ยั่งยืนคือการให้ชุมชนและภาคีเครือข่ายร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนการอนุรักษ์ อนุรักษ์สิ่งก่อสร้างชายฝั่ง หรือมอบสิทธิในการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งให้ชุมชน

คำสำคัญ : เชือกกันคลื่น, วิถีชุมชน, บ้านบ่ออิฐ

Abstract

The objective of this qualitative study was to explore the seawalls which were a government development project, and the effects of the project on the way of life of Ban Bo-it Community in Ko Taew Sub-district, Mueang District, Songkhla Province. In-depth interviews were conducted with five primary key informants who were community leader, and local residents, and two secondary key informants who were academic, and government official involved in the project. Field data were collected through participatory and non-participatory observations in addition to data collected from related documents and research reports.

The results of the study revealed that government development projects that are not based on the needs of the community affect the community directly and indirectly, especially its environment and traditions. This is the same for Ban Bo-it Community which is a community on the coast of Songkhla Lake where most people are native fishers. In the past, the coastal and marine resources were abundant but presently, these resources of Ban Bo-it Community have been deteriorating because of the government development project which is the building of the seawalls to protect the coast or to prevent waves. The sand beach that used to extend over 200 meters into the sea has been damaged by erosion and the sand beach area has been greatly reduced to the extent that there is almost no sand beach left to be seen at all in some area. Local people have been troubled by the erosion problem and have to gradually move their houses away from the coast. The government has built the seawalls to solve the problem, but it does not tackle the root cause of the problem. As a result, the problem of coastal erosion becomes more severe in the next areas, and more seawalls will need to be built endlessly. The results of building seawalls include ugly coastal scenery with garbage, beach covered with oil from oil spills, reduced amount of marine animals, and less number of tourists. These changes have affected the way of life among people in the community who have to adapt themselves for survival. In particular, they have applied folk wisdom to raising fish in baskets; collected garbage brought in by waves and sold it for money; and sent their children to work outside. As can be seen, when development does not solve the problem correctly, the problem becomes worse, and results in deterioration of the way of life among fishers in their culture and tradition.

Therefore, conservation of their culture, tradition and wisdom should be supported and promoted so that the way of life of native fishers that has existed for a long time will continue.

Keywords: seawalls, the community's way of life, Ban Bo-it

บทนำ

ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลเป็นปัญหาที่มีปัจจัยหลายประการมาเกี่ยวข้อง ทั้งสภาพภูมิอากาศ คลื่นลมที่แปรปรวนตลอดเวลา กระแสน้ำ การพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล การตัดไม้ทำลายป่า และการใช้ประโยชน์พื้นที่ชายฝั่งที่ไม่เหมาะสม ได้ส่งผลถึงการเกิดปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งของประเทศไทย โดยสถานการณ์การกัดเซาะชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยตอนล่าง ทั้งด้านตะวันออกและตะวันตก และมีแนวโน้มจะเพิ่มจำนวนพื้นที่มากขึ้น เนื่องจากบริเวณอ่าวไทยตอนล่าง มีลักษณะเป็นชายฝั่งแนวตรงยาว ไม่มีส่วนเว้าเพื่อลดความรุนแรงของกระแสน้ำ ส่งผลให้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งบริเวณอ่าวไทยตอนล่างมีความรุนแรงมากขึ้น อีกทั้งการการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่ไปเป็นตัวเร่งให้การกัดเซาะเพิ่มขึ้น ดังที่สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2556) กล่าวว่า การสร้างโครงสร้างพื้นฐานเพื่อลดปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในแต่ละพื้นที่ แต่เป็นไปในทิศทางที่ต่างคนต่างทำ โดยไม่มีการศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับระบบนิเวศและพื้นที่ใกล้เคียง จึงเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง เรียกได้ว่าป้องกันการกัดเซาะในพื้นที่หนึ่งแต่ไปเกิดผลกระทบกับอีกพื้นที่หนึ่ง เช่นเดียวกับปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านบ่ออิฐ ที่เกิดจากโครงการสร้างเขื่อนกันคลื่นซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก

ชายฝั่งทะเลชุมชนบ้านบ่ออิฐ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีรูปร่างหาดทรายที่เรียบตรง ไม่ค่อยเว้าแหว่ง มีความยาวของชายหาด 5 กิโลเมตร บ้านบ่ออิฐมีอาณาเขตทิศใต้ติดต่อกับบ้านปึกและถดลงไปเป็นบ้านนาทับ ทิศเหนือจรดบ้านสามกอง ทิศตะวันออกจรดทะเลฝั่งอ่าวไทย บริเวณชายฝั่งทะเลเป็นที่ตั้งอาศัยของชุมชนเป็นจำนวนมากที่เรียงรายไปตามแนวชายฝั่ง มีพื้นที่หมู่บ้านประมาณ 2,000 กว่าไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สาธารณะ มีที่ดินส่วนน้อยเท่านั้นที่ชาวบ้านมีเอกสารสิทธิ เนื่องจากชายฝั่งทะเลเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรนานาชนิด ทำให้มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเกิดเป็นชุมชนและยึดอาชีพประมงเพื่อยังชีพ ชุมชนบ้านบ่ออิฐเป็นชุมชนหนึ่งที่ใช้ทรัพยากรทางทะเลในการเลี้ยงชีพ เนื่องจากในอดีตชายหาดบริเวณบ้านบ่ออิฐมีความอุดมสมบูรณ์มาก ต้นสนและต้นมะพร้าวเรียงมากมายบนชายฝั่ง แต่ปัจจุบันปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทำให้ทรัพยากรชายฝั่งเสื่อมโทรมลง ทั้งนี้ พิชญ์สินี หมวดหะ (2554) กล่าวถึงสถานการณ์การกัดเซาะของชุมชนบ้านบ่ออิฐว่า การกัดเซาะมีความรุนแรงเริ่มต้นจากบ้านปึกและบ้านบ่อโชนและเกิดการกัดเซาะชายฝั่งไปเรื่อย ๆ จนถึงชายฝั่งบ้านบ่ออิฐทำให้บ้านเรือนใกล้ชายฝั่งได้รับความเสียหาย ต่อมาไม่นานนัก ผลจากเขื่อนกันคลื่นดังกล่าวได้เกิดการกัดเซาะชายฝั่งในจุดถัดไป ทำให้ถนนที่ชาวบ้านใช้สัญจรถูกตัดขาด ประชาชนที่เคยใช้เส้นทางนี้ไม่สามารถ

เดินทางได้ จึงเกิดการเรียกร้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามารับผิดชอบในการซ่อมแซมถนนให้กลับมาเหมือนเดิม จากนั้นกรมทางหลวงชนบทจึงเข้ามาซ่อมแซมถนน สร้างกำแพงคอนกรีตสร้างเป็นแนวยาวระหว่างหาดทราย และขอบถนนเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งถนน และสร้างเขื่อนกันคลื่นออกไปนอกชายฝั่งเพิ่มเติมอีก ซึ่งการกระทำดังกล่าวส่งผลให้ความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศชายฝั่งลดลงและคาดว่าจะส่งผลให้คลื่นที่มากระทบชายฝั่งมีความรุนแรงมากขึ้นและมีการกัดเซาะชายฝั่งไปเรื่อย ๆ หากยังคงแก้ปัญหาด้วยการสร้างสิ่งปลูกสร้างขึ้นมาเพิ่มเติมเช่นนี้ ปัญหาการกัดเซาะก็จะเป็นปัญหานี้ไม่มีวันสิ้นสุด พื้นที่ชายฝั่งอ่าวไทยคงเต็มไปด้วยเขื่อนกันคลื่นและการทำประมงชายฝั่งอาจสูญหายไป ชาวประมงพื้นบ้านก็จะมีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจจะศึกษาเขื่อนกันคลื่นซึ่งเป็นโครงการพัฒนาของภาครัฐที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านบ่ออิฐว่าเป็นอย่างไร รับรู้ถึงวิถีชีวิตของชาวประมงภายใต้โครงการพัฒนาของรัฐ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์กับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาถึงผลจากการสร้างเขื่อนกันคลื่นซึ่งเป็นโครงการของรัฐต่อวิถีชุมชนบ้านบ่ออิฐ

คำถามการวิจัย

เขื่อนกันคลื่นส่งผลอะไรและอย่างไรต่อวิถีชุมชนบ้านบ่ออิฐ

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

ธรรมชาติของหาดทราย กล่าวคือ หาดทรายมีระบบนิเวศที่สำคัญประกอบไปด้วยป่าชายหาด ป่าชายเลน และทะเล ประกอบไปด้วยบริเวณที่เรียกว่า หลังหาด (back shore) ซึ่งมีลักษณะเป็นสันทรายสองชั้น ส่วนที่สองเรียกว่าหน้าหาด (Fore shore) หรือชายหาด (Beach) เป็นบริเวณที่คลื่นไล่ขึ้นไปถึง และส่วนที่สามคือพื้นที่บริเวณชายฝั่งโดยที่อาจมีสันดอนอยู่ใต้น้ำ

ในช่วงลมมรสุมคลื่นจะพัดทรายออกสู่ทะเลแล้วทับถมเป็นสันดอนและในช่วงคลื่นลมปกติคลื่นदैงพัดพาทรายจากสันดอนเข้าหาฝั่งมากองเป็นหาดทรายเรียกกระบวนการนี้ว่าสมดุลพลวัต (สมบุรณ์ พรพิเนตพงศ์, 2551)

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน 5 คน และผู้ให้ข้อมูลรอง คือ เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง 1 คน และนักวิชาการ 1

คน ร่วมกับการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์และเขียนรายงานการวิจัย

ผลการวิจัย

วิถีชุมชนบ้านบ่ออิฐแต่แรก

ชุมชนบ้านบ่ออิฐ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เป็นชุมชน ที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมืองสงขลาชาวบ้านมีอาชีพทำประมงพื้นบ้าน และนับถือศาสนาอิสลามบริเวณชายฝั่งทะเลเป็นที่ตั้งอาศัยของชุมชนที่เรียงรายขนานไปกับชายฝั่ง ชาวบ้านเข้าไปอยู่อาศัยและทำกินมาเป็นเวลานาน การอยู่ใกล้ชายหาดก็เป็นความสะดวกสบายในการออกทะเลทำมาหากิน เรือทุกลำจะถูกนำมาจอดทิ้งไว้ใกล้ ๆ บ้านของตนเองเมื่อเสร็จสิ้นการออกทะเลหาปลาในแต่ละวัน เรือที่นิยมใช้ในการทำประมงพื้นบ้านเป็นเรือกอและท้ายตัดมีความผูกพันกับวิถีชีวิตชาวประมงเป็นอย่างมาก (หน่วยบริหารจัดการประมงทะเล, 2553)

สิ่งเดียวกันที่หลอมรวมกันเป็นชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านคือการออกทะเลของชาวบ้านไม่ได้แตกต่างไปจากชาวประมงที่อื่น ๆ ที่ในแต่ละวันจะต้องออกทะเลตั้งแต่ย่ำรุ่ง แล้วกลับเข้าฝั่งอีกครั้งในตอนเย็นของวันนั้น (ภาพประกอบที่ 1) เวลาส่วนใหญ่จึงอยู่ในทะเล วันที่ไม่ออกทะเลคือวันศุกร์เพื่อทำการละหมาดประกอบพิธีทางศาสนา การทำประมงของชาวบ้านบ่ออิฐสามารถหาทำได้ตลอดเกือบทั้งปี ขึ้นอยู่กับฤดูกาลสัตว์น้ำต่าง ๆ เครื่องมือที่ใช้เป็นเครื่องมืออย่างง่ายมีความถืต่ำ ได้แก่ อวนลอยปลาทุวนจมหึก อวนลอยกุ้งสามชั้น อวนโย กุ้งแซบวัย (อวนชั้นเดียว) และอวนปูเป็นต้นหลังจากออกเรือหาปลา ชาวบ้านจะนำสัตว์น้ำที่ได้จำหน่ายสู่ตลาด บ้างก็ขายให้กับพ่อค้าคนกลางในชุมชนเพื่อนำไปขายต่อที่ตลาดในเมืองสงขลา และหาดใหญ่

ภาพประกอบที่ 1 ชาวประมงออกทะเลและนำสัตว์น้ำมาจำหน่าย

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย (2558)

เห็นได้ว่าการทำประมงพื้นบ้านของชุมชนบ้านบ่ออิฐในอดีต เน้นการทำประมงเพื่อยังชีพ ไม่ใช่การทำประมงเพื่อการพาณิชย์ อุปกรณ์การทำประมงก็จะเน้นจับสัตว์น้ำที่โตเต็มวัย ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านจึงสืบทอดกันมานาน ชั่วลูกชั่วหลาน และทรัพยากรชายฝั่งยังคงมีความอุดมสมบูรณ์

เนื่องจากการดำรงชีวิตที่เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แต่ในปัจจุบัน บ้านบ่ออิฐเผชิญกับปัญหาทรัพยากรชายฝั่งเสื่อมโทรม สัตว์น้ำลดลง ซึ่งมีสาเหตุมาจากหลาย ๆ ปัจจัย หนึ่งในนั้นคือโครงการสร้างเขื่อนกันคลื่นจากภาครัฐ ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

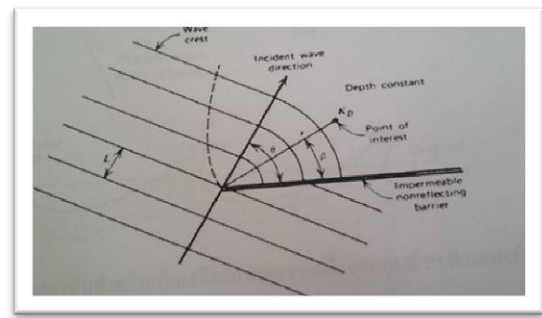
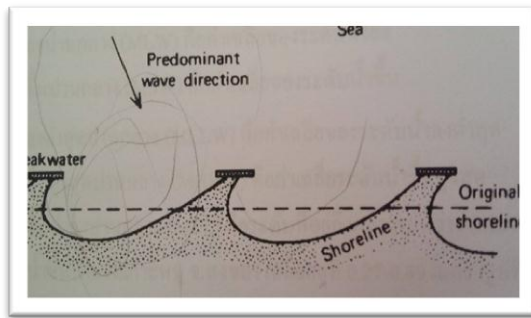
ชุมชนบ้านบ่ออิฐวันนี้

ความอุดมสมบูรณ์ในอดีตเหลือเพียงความทรงจำตั้งแต่การเข้ามาของโครงการพัฒนาและการแก้ปัญหาของภาครัฐ นอกจากปัญหานี้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ ทะเลและชายหาดที่เป็นมรดกอันล้ำค่าของคนในชุมชนกำลังจะเสื่อมโทรมลงจากหาดทรายที่ขาวสะอาดทอดยาวกว่า 200 เมตร (ภาพประกอบที่ 2) กลายเป็นหาดที่เว้าแหว่ง มีสภาพเสื่อมโทรม

ภาพประกอบที่ 2 ภาพก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลงชายหาดบ้านบ่ออิฐ
ที่มา : เครือข่ายเฝ้าระวังรักษาชายหาด (2558)

โดยคลื่นมีความรุนแรงและซัดเข้าชายฝั่งใกล้บ้านเรือนของคนในชุมชน บางหลังก็ถูกคลื่นซัดจนได้รับความเสียหาย ทำให้ชาวบ้านต้องอพยพบ้านเรือนเข้าฝั่งเรื่อย ๆ เกิดเป็นวิกฤติการณ์ภายในชุมชนที่ทุก ๆ ปี ทหารจะต้องนำกระสอบทรายมากองเรียงรายลดแรงของคลื่น แต่ทว่าชาวบ้านก็ยังหวาดผวากับเสียงคลื่นที่กระทบฝั่งทุกวันผลจากการกักเซาะดังกล่าวเกิดจากการสร้างเขื่อนกันทรายที่ปากคลองนาทับเพื่ออำนวยความสะดวกด้านการเดินเรือของชาวบ้าน และการคมนาคม โดยรัฐแต่การสร้างเขื่อนกันทรายส่งผลให้เกิดการเลี้ยวเบนของคลื่นที่ผิดธรรมชาติไป เนื่องจากตะกอนที่เคยพัดมาสะสมถูกดักและตกตะกอนอยู่ที่ด้านหนึ่งของเขื่อน ความลาดชันของชายหาดสูงขึ้นความสูงของคลื่นไม่เท่ากันคลื่นจุดที่สูงกว่าทำให้เกิดการถอยหลังงานไปแนวสันคลื่น ทำให้มีการกักเซาะไปทางด้านทิศเหนือของเขื่อน คือบริเวณบ้านปึกจนถึงบ้านบ่ออิฐ ชายหาดที่มีการสร้างเขื่อนกันคลื่นจะมีลักษณะของความเว้าและโค้ง (ภาพประกอบที่ 3) ผิดรูปแบบของชายหาดตามธรรมชาติ

ภาพประกอบที่ 3 ภาพทิศทางของคลื่นที่เปลี่ยนไป

ที่มา : สมบูรณ์ พรพิเนตพงศ์ (2552)

การกัดเซาะดังกล่าวจึงเกิดขึ้นในพื้นที่ถัดไปเรื่อย ๆ ซึ่งใช้งบประมาณมหาศาล จากการลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ เกี่ยวกับความคิดเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับการสร้างเขื่อน ชาวบ้านเล่าว่า

“...ต้องสร้างเขื่อนถ้าไม่สร้างเขื่อนบ้านเราก็จะถูกคลื่นซัดจนพังหมด

โน่นและหลังโน้นก็โดน บ้านต้องถอยลงมาเรื่อย ๆ...”

(เขต หมิดเจริญ สัมภาษณ์ 10 มกราคม 2558)

เห็นได้ว่าเสียงของชาวบ้านส่วนใหญ่ยอมรับการสร้างเขื่อน แต่ทว่าผู้วิจัยถามถึงก่อนการสร้างเขื่อนกันทรายและคลื่น หน่วยงานของรัฐได้มาให้ข้อมูลถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นภายหลังการสร้างเขื่อนหรือไม่ อย่างไร ชาวบ้านตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่มีข้อมูลการกัดเซาะชายฝั่ง เขาไม่เคยรู้มาก่อนหากมีการสร้างเขื่อนหินกันคลื่นและทรายจะเกิดผลกระทบของการกัดเซาะดังกล่าว อีกทั้ง ชาวบ้านยังกล่าวว่า

“...วิธีการแก้ปัญหาคือต้องลื้อเขื่อนทิ้งให้หมด แต่มันเป็นไปไม่ได้ เพราะเขื่อนนี้

สร้างมาหลายร้อยล้าน ไม่มีทางที่เขาจะลื้อทิ้ง เขาต้องสร้างต่อไปจนสุดเล...”

(ไซหนับ เหมเจริญ 17 มกราคม, 2558)

จะเห็นได้ว่าชาวบ้านเข้าใจถึงปัญหาและผลกระทบจากการสร้างเขื่อนกันคลื่นและทรายเป็นอย่างดีในภายหลัง เนื่องจากการขาดข้อมูลของผลกระทบก่อนการสร้างเขื่อน เพื่อการตัดสินใจของชาวบ้าน ในการทำประชาพิจารณ์การสร้างเขื่อนกันคลื่น ปัจจุบันทำให้ชาวบ้านต้องยอมรับการสร้างเขื่อนเพื่อปกป้องชุมชนไว้จากการทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านต้องเปลี่ยนแปลงไปดังจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปของชุมชนบ้านบ่ออิฐ

หลังจากการสร้างเขื่อนกันคลื่นทำให้ภาพความอุดมสมบูรณ์ของชายหาดเป็นเพียงภาพในอดีตที่คนในชุมชนนึกถึงและเป็นที่น่าสลดใจยิ่งที่มีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจกระแสหลักมากเกินไป ยิ่งทำให้ชุมชนและสิ่งแวดล้อมเดินถอยหลังสู่ความเสื่อมโทรมมากขึ้นเท่านั้น ชุมชนบ่ออิฐเป็นชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการกัดเซาะชายฝั่ง วิถีชีวิตของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปชาวบ้านต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปโดยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

ปัจจัยด้านทรัพยากร หลังจากการสร้างเขื่อนกันคลื่นที่บ้านบ่ออิฐ ก่อให้เกิดผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเข้ามาของโครงการจากภาครัฐดังกล่าว ได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศดั้งเดิมของพื้นที่และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้นชุมชนบ้านบ่ออิฐจึงต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำอาชีพประมงพื้นบ้านมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ชาวบ้านฝากชีวิตไว้กับทะเลมาเนิ่นนาน ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกินและไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรที่สำคัญในการดำรงชีวิตของเขาได้อย่างเพียงพอ อาชีพประมงในชุมชนบ้านบ่ออิฐจึงเป็นอาชีพหลักของเขา แต่ตอนนี้จะมีความยากลำบากมากขึ้นเพราะทรัพยากรประมงในพื้นที่ลดน้อยลง จากสาเหตุหนึ่งมาจากปัจจัยการสร้างเขื่อน ดังที่ สมบูรณ์ พรพิเนตพงศ์ อธิบายว่า “...ชายหาดเป็นเสมือนบ้านของสัตว์น้ำทั้งหลาย หากชายหาดถูกทำลายสัตว์น้ำก็ไม่มีที่อยู่ อพยพไปอาศัยที่อื่น...” (สัมภาษณ์เมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2558) ชาวบ้านก็ได้รับความเดือดร้อนจากการลดลงของสัตว์น้ำ นอกจากนี้ยังมีปัจจัยในเรื่องของการทำประมงแบบชุดรีดทรัพยากร เช่น การทำประมงแบบผิดกฎหมายประเภทยาวลาก อวนรุน ของคนนอกพื้นที่ ส่งผลให้ชาวประมงต้องใช้ทุนในการทำประมงที่สูงขึ้น ซึ่งบางครั้งก็ประสบกับปัญหาการขาดทุนหรือไม่คุ้มกับการลงทุน แต่ด้วยอาชีพประมงเป็นอาชีพที่ได้ยึดถือกันมาตั้งแต่อดีตตั้งที่ชาวบ้านกล่าวว่า “...ออกเลในอยู่ ไม่ได้ไหร ปลาเก๋หาย ล่าปาก...”นะ หมั่นเจริญ (สัมภาษณ์ 17 มกราคม 2558) จะเห็นได้ว่าวิถีประมงพื้นบ้านของชาวชุมชนบ้านบ่ออิฐประสบกับปัญหาจำนวนสัตว์น้ำ และเงินทุนในการทำประมงมากขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีความรู้ และความถนัด ประกอบกับชาวบ้านมีการศึกษาน้อย ทำให้ไม่สามารถหาอาชีพอื่นในการประกอบอาชีพ แม้จะมีบางส่วนที่ทนอยู่ไม่ไหวต้องอพยพออกนอกพื้นที่ หรือการออกไปประกอบอาชีพอื่น ๆ อยู่บ้างก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ก็ยังยืนหยัดที่จะทำอาชีพประมงอยู่ท่ามกลางความผืดเคืองของทรัพยากร และโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรลดน้อยลงตามลำดับ จนทำให้เกิดการปรับตัวในประเด็นอื่น ๆ เช่น การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ อันจะกล่าวต่อจากนี้

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ จากปัจจัยด้านทรัพยากรที่เปลี่ยนไปทำให้ ชาวบ้านจึงต้องดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งทุนทางการเงิน โดยการนำภูมิปัญญาสร้างอาชีพใหม่ เป็นการประยุกต์การทำประมงพื้นบ้านกับเขื่อนกันคลื่น ซึ่งเห็นได้ชัดในลักษณะของการทำกระชังเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา หลังเขื่อน เนื่องจากปัญหาของคลื่นลมแรงทั้งในฤดูลมมรสุมและฤดูลมสงบทำให้ชาวประมงทำประมงยากขึ้นต้องออกเรือออกไปไกลถึงจะได้ปลามาบ้างเพื่อจุนเจือในครัวเรือน ดังนั้นจึงมีอาชีพการทำประมงแบบใหม่เกิดขึ้นจากการประยุกต์ภูมิปัญญาการทำประมงพื้นบ้านกับเขื่อนกันคลื่น กล่าวคือ เขื่อนกันคลื่นเป็นเขื่อนหินที่วางขนานกับแนวชายฝั่งดังนั้นคลื่นที่มากระทบหน้าเขื่อนจะลดความแรงของการกัดเซาะชายฝั่งขึ้นบริเวณหลังเขื่อนจึงมีความสงบของคลื่น เป็นพื้นที่ที่มีสัตว์น้ำมาวางไข่ ชาวประมงจึงสร้างกระชังปลาเพื่อเพาะพันธุ์ปลา ได้แก่ ปลาเก๋ พัง ปลาเก๋า เป็นต้น นอกจากปลายังมี และกุ้ง หอย และปูขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละครัวเรือน อาชีพดังกล่าวนี้เป็นอาชีพที่สร้างรายได้ไม่น้อยให้กับคนในชุมชน อย่างไรก็ตามการทำกระชังเลี้ยงปลาทำได้บางครัวเรือนเท่านั้น เนื่องจากใช้งบประมาณค่อนข้างสูงชาวบ้านที่ทำได้จึงเป็นกลุ่มนายทุน หรือผู้มีทุนทรัพย์เพียงพอ เพราะต้องเผชิญกับปัญหาเขื่อนพัง การกัดเซาะที่รุนแรง บางครั้งก็ทำให้กระชังปลา

พังเสียหาย ชาวบ้านผู้ที่ลำบากไม่สามารถทำกระชังเลี้ยงปลาได้ก็จะมีระบบการกู้ยืมระหว่างชาวบ้านในชุมชนคือกลุ่มผู้มีทุน กับกลุ่มผู้ที่ขาดแคลนทุนแต่มีภูมิปัญญาในการทำประมง นายทุนจะให้ทุนแก่ชาวบ้านไปเช่าซื้ออุปกรณ์การทำประมง หลังจากชาวบ้านทำประมงแล้วก็นำสัตว์น้ำหรือเงินมาชดใช้ให้นายทุนภายใต้ข้อตกลงระหว่างกัน ยกตัวอย่างครอบครัวหนึ่งยึดอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก แห อวน เรือที่ใช้ในการออกทะเลก็ต้องกู้ยืม เช่าซื้อมาจากนายทุน รายได้จากการทำประมงก็นำมาจัดสรรในส่วนหนี้สินส่วนที่เหลือเป็นค่าเลี้ยงดูปากท้องคนในครอบครัว

“ ต้องอืมเบี้ยจากเฒ่าแก่ บ้านที่ยังเบี้ย เอาเบี้ยมาซื้ออวนมั้ง แหม้ม เอามาซื้อเรือมั้ง บางทีถ้าเช่าเรือเขา พอออกทะเลเสร็จถ้าเอาเบี้ยมาใช้เขา บางทีถ้าแบ่งปลา กุ้งที่ได้ให้เขา แล้วแต่ที่ตกลงกัน”

(เขต หมิดเจริญ สัมภาษณ์ 13 ธันวาคม 2558)

เห็นได้ว่าการทำประมงในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อภาระหนี้สินในระดับครัวเรือนต่อมา เป็นที่น่าสังเกตว่าในชุมชนมีกองทุนอยู่มากทั้งกองทุนหมู่บ้านและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร แต่เหตุใดชาวบ้านจึงต้องกู้ยืมทุนจากนายทุน แม้จะมีการดิ้นรนต่าง ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งอุปกรณ์และทุนในการทำประมงแต่ชาวบ้านก็ต้องประสบกับปัญหาความยากลำบากในการออกทะเลเนื่องจากต้องออกทะเลไปไกลกว่าเดิม ค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น รวมถึงความเสี่ยงต่อความรุนแรงของคลื่น เห็นได้ว่าเงื่อนไขด้านเศรษฐกิจทั้ง แรงงาน และเศรษฐกิจชุมชนหรือครัวเรือนนับเป็นเงื่อนไขสำคัญของผลกระทบต่อวิถีชาวประมง ทำให้ต้องมีการปรับตัว หากการขาดแคลนแรงงาน มีภาระหนี้สินมาก มีรายได้น้อยการปรับตัวก็จะเป็นไปได้ยาก ในฤดูมรสุม ชาวบ้านไม่สามารถออกเรือได้ด้วยปัญหาคลื่นลมแรง เขาก็จะอยู่กับบ้านซ่อมแซมอุปกรณ์การทำประมง บ้างก็ไปรับปลาตัวเล็กจากโรงงานอุตสาหกรรมใกล้ชุมชนมาปอกหัวปลาเพื่อนำรายได้มายังชีพ หากไม่มีอาชีพใดเลยชาวบ้านก็ต้องเผชิญกับความขาดแคลน ชาวบ้านมักจะตัดพ้อด้วยน้ำเสียงที่น้อยใจถึงวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปว่าในอดีตออกทะเลไปก็ได้ปลา กุ้งกลับมาจำนวนมาก แห อวน ตาห่าง บ้างก็ได้ปลามากจนต้องแจกจ่ายแลกเปลี่ยนบางที่ก็ต้องนำไปปล่อยในทะเล แต่ตอนนี้ถ้าแห อวนให้ถี่เท่าใดปลา กุ้ง ก็ยังมาติดน้อยอยู่ดี เห็นได้ว่าวิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านบ่ออิฐอยู่อย่างลำบากขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยในเรื่องของสังคมและวัฒนธรรมซึ่งจะมีความเชื่อมโยงกับปัจจัยทางด้านทรัพยากรและเศรษฐกิจ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ระบบเครือข่ายความสัมพันธ์ของคนที่มียุทธพิพล ต่อการตอบสนองทางอาชีพครัวเรือน เช่นระบบเครือญาติ ระบบอุปถัมภ์ และความสัมพันธ์อื่น ๆ รวมทั้งระบบภูมิปัญญา พบว่า ชาวบ้านในชุมชนมีความผูกพันและมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันพอสมควร เช่นการที่บุตรหลานส่งลูกมาให้ญาติเลี้ยง หรือการที่บุตรหลานส่งเงินมาจุนเจือครอบครัว นอกจากนี้ยังมีระบบเครือญาติซึ่งในชุมชนจะมีนามสกุลใหญ่ ๆ เช่น หมันเจริญ เหมเจริญ หมิดเจริญ เป็นต้น การช่วยเหลือเห็นได้เมื่อยามลำบากจะมีการช่วยเหลือกัน ในวันศุกร์เป็นวันที่ชาวบ้านมา

ละหมาดที่มีสยิดในชุมชน ชาวบ้านได้มีโอกาสพบเจอและแลกเปลี่ยนถึงปัญหานำไปสู่การช่วยเหลือในระดับชุมชน

เห็นได้ว่าวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านบ่ออิฐเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ลำบากขึ้นสาเหตุหนึ่งมาจากการสร้างเขื่อนกันคลื่น เนื่องจากเมื่อมีการสร้างเขื่อนทำให้เกิดการกัดเซาะที่รุนแรงขึ้นในพื้นที่ถัดไป เมื่อเกิดการกัดเซาะชาวบ้านได้รับความเสียหายทางด้านสาธารณูปโภค อีกทั้งบ้านเรือนก็พังทลายและที่สำคัญหาทรายซึ่งเป็นคุณค่าที่สำคัญของสัตว์ทะเลและชาวบ้านที่อาศัยในบริเวณนั้น เป็นบริเวณที่ให้เด็ก ๆ ว่ายน้ำในชุมชนวิ่งเล่น ทำกิจกรรมยามว่างหายไป เมื่อระบบนิเวศเสื่อมโทรมลง สัตว์น้ำที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็ค่อย ๆ หายไป นอกจากนี้ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม จากที่ชาวประมงไม่ว่ารุ่นไหน ๆ โดมาเพื่อทำประมง อาศัยกันเป็นครอบครัวใหญ่ต้องทยอยอพยพไปหาที่ทำกินที่อื่น มีเพียงผู้สูงอายุที่ยังคงดำรงอยู่ในชุมชน ทำให้ระบบสังคมที่เหนียวแน่นค่อยบอบบางลง ปัญหาทางสังคมเกิดขึ้น เช่นปัญหายาเสพติด เป็นต้น ชาวบ้านต่างปรับตัวดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ชาวบ้านต้องยอมรับสภาพ ทำมาหากินเลี้ยงปากท้องไปวัน ๆ สุดท้ายในอนาคตหากนี้ก็จะหายไปหมด ลูกหลานจะไม่มีที่อยู่ที่ทำกินอีกต่อไป เป็นภาพสะท้อนให้เห็นความล้มเหลวของการพัฒนาจากภาครัฐส่วนกลางที่ขาดการพัฒนาแบบบูรณาการ การสูญเสียงบประมาณแผ่นดินไปอย่างสูญเปล่า แม้จะมีการลุกขึ้นมาต่อสู้ระหว่างรัฐกับกฎหมาย การต่อสู้ดังกล่าวก็ไม่เป็นผล เป็นประเด็นที่จะต้องจัดการต่อไปถึงเรื่องการพัฒนาบนความทุกข์ยากของชุมชน

สรุปและอภิปรายผล

กล่าวโดยสรุปได้ว่าชาวประมงพื้นบ้านและชาวบ้านที่ประกอบอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนล้วนดำรงอยู่ได้ด้วยการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่และการก่อเกิดภูมิปัญญาในการดำรงชีพที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ถึงแม้จะเกิดวิกฤติจากความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในพื้นที่หรือคนในชุมชนก็เป็นไปอย่างช้า ๆ และไม่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีพของชาวบ้านมากนัก แต่นับแต่การสร้างเขื่อนกันคลื่นและทรายจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรอย่างรวดเร็วและรุนแรงต่อการดำรงชีพของชาวบ้านในพื้นที่อย่างมากจากปัญหาการสร้างเขื่อน สอดคล้องกับคำอธิบายของ สมบูรณ์ พรพิเนตพงศ์ (2554) กล่าวว่า การพังทลายของหาดทรายเป็นปัญหาที่อยู่ในวิกฤติและถูกกล่าวถึงเสมอ แต่มาตรการป้องกันและแก้ไขที่ดำเนินการอยู่ตลอดเวลาไม่ได้ส่งเสริมให้หาดทรายฟื้นคืนสู่สภาพเดิมที่มีเสถียรภาพ ยิ่งไปกว่านั้นมาตรการเหล่านี้ยังส่งผลกระทบต่อหาดทรายในพื้นที่ข้างเคียงอย่างไม่มีที่สิ้นสุด แสดงถึงความไม่เข้าใจของปัญหาและสาเหตุที่แท้จริง นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทับซ้อนของคนบางกลุ่ม กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านประสบกับปัญหา การสร้างเขื่อนกันคลื่นเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้สัตว์น้ำในพื้นที่มีปริมาณที่ลดลง บางชนิดสูญหายไปจากชุมชน ความยากลำบากในการทำอาชีพประมงทำให้ชาวบางกลุ่มต้องอพยพออกไปใช้แรงงานนอกชุมชน หรือชาวประมงที่ยืนหยัดทำอาชีพประมงอยู่ก็ต้องกู้ยืมหนี้สินเพราะสัตว์น้ำที่เหลือน้อยไม่เพียงพอในการดำรงชีพของชาวประมงได้ จากปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนอยู่ในภาวะวิกฤติด้านทรัพยากร นอกจากวิกฤติด้าน

ทรัพยากร ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเมื่อทรัพยากรหลักที่เลี้ยงปากท้องคนในชุมชนเสียหายทำให้ชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาความยากจน ความเดือดร้อน รวมไปถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรชุมชน ทำให้ชุมชนต้องดิ้นรนต่อสู้ภายใต้การพัฒนาที่ล้มเหลวของภาครัฐ

เช่นเดียวกับที่ สวรินทร์ เบญญะเด็มอะหลี (2554) ที่กล่าวว่ารัฐอ้างสิทธิและอำนาจ เข้ามาจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยถือว่าชุมชนไม่ได้รับการยอมรับทางกฎหมายว่ามีตัวตนหรือมีสิทธิตามกฎหมายได้ ซึ่งการกระทำเช่นนี้ถือเป็นการลบหลู่สิทธิของชุมชนที่เคยมีอยู่เหนือทรัพยากรชุมชนจนทำให้ชุมชนเกิดความสั่นคลอน ทางวัฒนธรรม แต่สิ่งที่คอยยึดชุมชนให้คงดำรงอยู่ได้คือ สถาบันทางศาสนา ซึ่งคนส่วนใหญ่ในชุมชนนับถือศาสนาอิสลาม และเป็นไปในแนวทางเดียวกับที่ ตฤณ สุขนวล (2550) กล่าวว่าสถาบันทางศาสนาเป็นจุดศูนย์รวมของชุมชนในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ และนำไปสู่การพูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหาเพื่อแก้ปัญหาต่อไปในอนาคต เมื่อชาวบ้านเจอกับความบอบช้ำของการพัฒนาที่ไม่เป็นธรรมพร้อมกับแรงกดทับของภาครัฐทำให้ชาวบ้านต้องมีการปรับตัวโดยการปรับตัวของแต่ละครัวเรือนก็แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับศักยภาพในการเข้าถึงทรัพยากรที่ต่างกัน สุดท้ายแม้จะมีการปรับตัวหรือการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐมากเพียงใดก็ไม่ส่งผลให้วิถีชีวิตของชาวบ้านดีขึ้น สอดคล้องกับที่ กฤษฎา บุญชัย (2543) กล่าวว่าในบริบทโครงสร้างทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน การรวมศูนย์อำนาจ ส่วนค่าการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วม ประชาสังคม ธรรมรัฐ ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายล่องลอย ที่รัฐหยิบมาโดยขาดวิญญูญาณ เพื่อประชาชนคนชายขอบอย่างแท้จริง ซึ่งคล้ายกับคำว่ารับกับสิทธิชุมชนที่มีการกล่าวถึงและตีพิมพ์เผยแพร่แต่ไม่สามารถนำมาใช้ได้จริงระหว่างชุมชนกับรัฐอย่างเป็นรูปธรรม สิทธิชุมชนยังอยู่ภายใต้การพัฒนาของรัฐ ความบอบช้ำของชุมชนภายใต้การกระทำของผู้ถืออำนาจทางสังคม ดังนั้นในการพัฒนาจึงต้องคำนึงถึงความหลากหลายของวิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมอย่างรอบด้าน รวมถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ถูกพัฒนาเพราะเขาเหล่านี้เป็นผู้ถูกระงับไม่ว่าการกระทำจะเป็นไปในด้านบวกหรือลบต่อชุมชนก็ตามเขาควรจะได้รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้น หรือผลจากการพัฒนาของรัฐโดยตรงไปตรงมาและมีความชัดเจน อันจะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างรอบด้านเพื่อกำหนดอนาคตของชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ในการศึกษาชุมชนบ้านบ่ออิฐครั้งต่อไปควรมีการศึกษาทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณควบคู่กันไปเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนในการนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ได้อ่านเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ดีขึ้นในอนาคต
2. การศึกษาเรื่องเชื่อมกันคลื่น: โครงการพัฒนาของภาครัฐต่อวิถีชีวิตชุมชนบ้านบ่ออิฐ ยังไม่ชัดเจนในเรื่องของ สิทธิชุมชนซึ่งเป็นประเด็นสำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน ดังนั้นการศึกษาเรื่องสิทธิชุมชนให้ชัดเจนจะนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรชุมชนโดยชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา บุญชัย. 2543. *ปาฐกถา: บทสำรวจพหุวัฒนธรรมแห่งความรู้*. หนังสือชุดประชาสังคม ลำดับที่ 18. กรุงเทพฯ:สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- พิชญ์สินี หอมหะมะ. 2554. *การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอันเนื่องมาจากปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง กรณีศึกษาชุมชนบ้านบ่ออิฐ หมู่ที่ 8 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา*.
- หน่วยบริหารจัดการประมงทะเล. (2553). *การบริหารจัดการชุมชนประมงต้นแบบในพื้นที่จังหวัดสงขลา. รายงานผลภาคปฏิบัติงานทูลเกล้าขอประเมินตอนที่ 4 การบริหารจัดการชุมชนประมงต้นแบบ. บ้านบ่ออิฐ หมู่ที่ 8 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา*.
- สวรินทร์ เบญจเด็มะเหล. (2554). *พลวัตสิทธิชุมชนคลองนาทับ อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา
- สมบุญพร พรพิเนตพงศ์, และคณะ. (2554). *หาดทรายมรดกทางธรรมชาติที่นับวันจะสูญสิ้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: กราฟฟิคเน็กซ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2556. *โครงการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเล จ.ปัตตานี และ จ.นราธิวาส* : (Online). Available : www.rdpb.go.th/rdpb/Front/Project/ImportantDetail.aspx?. (2558 , มีนาคม 4)

บุคลากร

- เชด หมดเจริญ (2558, 10 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่ที่ 8 บ้านบ่ออิฐ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
- ไชนัน หมดเจริญ (2558, 17 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่ที่ 8 บ้านบ่ออิฐ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
- นะ มั่นเจริญ (2558, 17 มกราคม) ผู้ให้สัมภาษณ์ ที่หมู่ที่ 8 บ้านบ่ออิฐ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา